

Metodistkyrkan

Byggnadsminne nr 44
Slutrapport, antikvarisk kontroll
Renovering av orgel

Rapport, år och nr: 2006:30
Rapportnamn: Metodistkyrkan
Byggnadsminne nr 44. Slutrapport, antikvarisk kontroll
Renovering av orgel
Diarienummer: 434-5490-04
Utgivare: Länsstyrelsen Blekinge län, 371 86 Karlskrona.
Webbplats: www.k.lst.se
Författare/Kontaktperson: Anna-Karin Skiöld
ISSN: 1651-8527
Omslagsfoto: Anna-Karin Skiöld

**RENOVERING AV ORGELN I BYGGNADSMINNET METODISTKYRKAN,
FASTIGHETEN DOCKAN 25, KARLSKRONA KOMMUN**

Parter

Beställare: Metodistförsamlingen

Entreprenör: Mårtenssons orgelfabrik

Länsstyrelsens representant: Bebyggelseantikvarie Anette Johansson

Antikvarisk kontrollant: Bebyggelseantikvarie Anna-Karin Skiöld

Objektbeskrivning

Emmanuelskyrkan i Karlskrona är landets äldsta metodistkyrka. Den invigdes 1870.

Piporgeln som troligen är byggd på plats är från 1894 och byggd av orgelbyggare

Liljeberg. Metodistkyrkan är byggnadsminne sedan 1992.

Beslut

Bidragsbeslutet omfattar renovering av orgeln i Metodistkyrkan. Länsstyrelsen beslutade att lämna ett bidrag på högst 210 000 kronor (dnr. 434-5490-04), vilket utgör ca 88 % av överkostnaden som beräknats till 237 500 kronor.

Åtgärderna i sammanfattning

Orgeln var i dåligt skick och behövde renoveras för att kunna användas. Bälgen läckte och har därför renoverats i Lund och försetts med nytt skinn. Mellan väderlådan, slejfer och pistock fanns läckage vilka har tätats. Fasadpiporna var buckliga och trasiga och har renoverats. Mekanik och tangenter har setts över och ventilbrädornas svarvade fästskruvar har reparerats. Några av abstrakterna var av och nya har monterats.

Möten och kontroller

2006-09-25

Ett första möte på plats med entreprenör och antikvarisk kontrollant.

2006-10-18

Telefonsamtal mellan Anders Sällström och Anna-Karin Skiöld.

Anders förklarade att det blivit mer jobb än beräknat. Väderlådan var trasig och behövde fraktas till Lund för reparation.

Slutbesiktning 2006-10-26

Orgeln besiktigades och spelades.

Renoveringen har utförts med gott resultat.

Godkännande

Arbetet är slutbesiktigat av Länsstyrelsen och har utförts enligt de antikvariska kraven.

Anna-Karin Skiöld, bebyggelseantikvarie
Antikvarisk kontrollant

Bilagor

1. Offert från A. Mårtenssons orgelfabrik AB, Lund
2. Dokumentation gjord av A. Mårtenssons orgelfabrik AB, Lund
3. Fotobilaga

Sändlista

Metodistförsamlingen i Karlskrona, Skomakaregatan 31, 371 36 KARLSKRONA
Blekinge Museum
Riksantikvarieämbetet
Antikvarisk-topografiska arkivet
Byggnadsminnesregistret
Centralsdiariet
Akten

**BILAGA 1:
OFFERT FRÅN A. MÅRTENSSONS ORGELFABRIK AB, LUND**

**ANBUD AVSEENDE RENOVERING AV ORGELN I KARLSKRONA
METODISTKYRKA**

På inbjudan av Rune Lundberg och Christer Magnusson företog undertecknad en besiktning av denna orgel den 19 juni 2003.

Orgelns ursprung

Enligt uppgift i tidskriften ”*Mixturen*” nr 3 1987 är denna orgel byggd av orgelbyggaren Liljeberg år 1894. Kyrkan är byggd 1870.

Följande passus är hämtad ur Dag Edholms ”*Orgelbyggare i Sverige 1600-1900 och deras verk*”:

”Liljeberg, G.M. Instrumentmakare, Karlskrona.

Synes en tid ha samarbetat med examinerade orgelbyggaren Andreas Jönsson Åberg i Karlskrona. Kända arbeten: Edestad (tills. m. A Jönsson Åberg) 1875, Mattered 1898.”

Enligt dessa uppgifter kan orgeln alltså mycket väl vara en hittills ”oupptäckt” orgel av nämnde Liljeberg. En blick på instrumentet ger emellertid några andra funderingar:

Byggsättet och spelbordets utformning tycks inte överensstämma med andra svenska orglar från 1800-talets slut. Tankarna leds snarare till tiden 1830 till 1850. Möjligheten finns att denna orgel har inköpts begagnad och flyttats hit. Även dessa tankar kan motsägas: Ytutseendet på trädetaljerna talar ett nyare språk, vissa vinklar av metall likaså och dessutom är vissa pipor tillverkade av zink. Huruvida dessa har satts in senare kan klargöras vid renoveringen.

För att ytterligare krångla till bilden fanns det i Karlskrona under 1800-talet en David Aldo Liljegren som byggt en orgel till Torhamns kyrka år 1893. Förväxlingar är alltså möjliga...

Tills vidare får G.M.Liljeberg gälla som upphovsman. Under renoveringen kan, med lite tur, ytterligare upplysningar i form av anteckningar på orgelhusets insida etc. dyka upp.

Disposition

Principal 8'

Salicional 8'

Gedackt 8'

Oktava 4' (varav en del utgör ljudande fasadpipor)

Subbas 16' (C-c)

Aktuell status

Vid besiktningstillfället kunde följande noteras:

Fläkten är av sk helkapslat utförande. Dess funktion tycks vara god.

Bälgen läcker. Den har vid ett flertal tillfällen blivit provisoriskt lagad. För orgelns funktion är lufttillförseln grundläggande. Bälgen bör därför monteras ut, transporteras till verkstad och där erhålla nytt skinn i samtliga skarvar och veck.

Mycket stora läckage förekommer mellan väderlåda, slejfer och pipstockar. Detta måste åtgärdas eftersom stämning och intonation försämras starkt av dessa fel. Utförande av denna uppgift sker bäst på plats i kyrkan.

På ett mindre antal toner förekommer genomstick. Detta kan vara tecken på spruckna cancellväggar men kan också vara en följd av ovanstående läckageproblem vid slejferna. Åtgärder är nödvändiga.

Orgeln är smutsig och måste naturligtvis rengöras.

Fasadpiporna är buckliga och bör i möjlig mån förbättras.

Mekanik och tangenter bör ses över avseende funktion.

Några av ventiltäckbrädornas svarvade fästskruvar är defekta och måste repareras.

Övrigt

Det framfördes önskemål om huruvida en framflyttning av orgeln till läktarbarriären vore möjlig. Enligt uppgift har läktaren tidigare endast nått fram till orgelfasaden. En utbyggnad 1930 fick till följd att orgelns plats blivit mer undanskymd. Klangligt har detta vissa nackdelar. Visuellt vore det en stor fördel om en framflyttning går att genomföra.

Innan ett sådant beslut tas bör en kunnig byggnadsingenjör tillfrågas. Den främre delen av läktaren bärs visserligen upp av den nytillkomna väggen, men mekaniska orglar är mycket känsliga för eventuella nerböjningar.

Likaså krävs det att nuvarande hål i (över-) golvet kan utföras även längre fram mot barriären, dvs att inga bjälkar lägger hinder i vägen.

Om detta är möjligt utan försvagning av läktaren ser vi inga hinder att utföra denna uppgift.

Utförande

Eftersom denna orgel är unik bör alla ingrepp ske på mycket skonsamt sätt. Utbyte av delar ska bara förekomma då det för funktionen är absolut nödvändigt. Under besiktningen framkom inget som tydde på oöverstigligen svårigheter. Snarare förekommer många mindre fel, vars åtgärdande får god effekt.

Kostnader

Ett åtgärdande av ovan nämnda felaktigheter kan utföras till en kostnad av

190 000.- exklusive moms (237 500.- inklusive moms)

LÄNSSTYRELSEN
BLEKINGE LÄN

Antikvarisk slutrapport

2006-12-14

6 (13)

Dnr
434-5490-04

Om framflyttning av instrumentet ska utföras bör detta ske i anslutning till renoveringen. För detta arbete tillkommer en kostnad av

150 000 exklusive moms (187 500.- inklusive moms)

I samtliga ovan angivna priser ingår material, traktamenten, rese- och logikostnader. Dock ingår ej eventuella förstärkningar av läktaren.

Detta anbud gäller t.o.m. 2003-12-31

Arbetet kan utföras tidigast under början av 2004 och tar ca en och en halv månad i anspråk.

Om ytterligare upplysningar önskas står vi gärna till förfogande.

Lund den 24 juni 2003

Med vänliga hälsningar

Anders Sällström /A. Mårtenssons Orgelfabrik AB, Lund/

**BILAGA 2:
DOKUMENTATION GJORD AV A. MÅRTENSSONS ORGELFABRIK AB,
LUND**

**DOKUMENTATION AVSEENDE RENOVERING ÅR 2006 AV ORGELN I
METODISTKYRKAN, KARLSKRONA.**

ALLMÄNT

Besiktning av denna orgels status utfördes av undertecknad den 19 juni 2003. Offert skrevs i samband med detta. Efter att ha erhållit uppdraget planerades renoveringen att utföras först efter sommaren 2005 på grund av hög arbetsbelastning. Detta visade sig vara tursamt eftersom kyrkans övervåning förstördes av en eldsvåda. Släckningsarbetet medförde stora vattenskadorna i kyrkorummet.

Besiktning av eventuella skador på orgeln direkt och indirekt orsakade av branden utfördes av undertecknad. Några sådana visade sig inte ha uppstått.

Vid den påföljande renoveringen av kyrkorummet har läktaren skyddats av en plastfolievägg. Efter att dessa arbeten har avslutats bestämdes orgelrenoveringen att påbörjas efter sommaren 2006.

TIDSSCHEMA, hösten 2006

Vecka 36: Nedmontering av bälg. Transport till Lund. Reparation av densamma påbörjad.

Vecka 37: Annan verksamhet.

Vecka 38: Reparation av bälg.

Vecka 39: Transport till Karlskrona. Uppmontering av bälg. Kontroll av väderlåda.

Nedmontering av

densamma, transport till Lund. Reparation av väderlåda.

Vecka 40: Reparation av väderlåda.

Vecka 41: Transport till Karlskrona. Uppmontering. Funktionskontroll.

Vecka 42: Kontroll av anslutningar, mekanik, justeringar etc.

Vecka 43: Uppmontering av pipverk, mindre pipreparationer, intonation, stämning.

STATUS FÖRE RENOVERING

Se offert daterad 24 juni 2003.

Vid påbörjande av renoveringen visade det sig att det fanns mycket stora sprickor i kancellerna. Ett åtgärdande av de stora otätheterna mellan väderlåda, slejf och stockar (se bild: ett vykort kan stickas in mellan stock och slejf) skulle ytterligare förvärra genomstickan (oönskat med ljudande av tonen ”bredvid”).

RENOVERING

Luftsystem

Dubbel faltbälg 1970 x 840. Pump i form av kilbälg monterad på undersidan. Fottrampa.

Bälgen monterades ut och transporterades till verkstad i Lund. Den tidigare pålimmade och -spikade masonitskivan på bälgbordet avlägsnades. Delarna rengjordes och lagades. Tätning inifrån utfördes.

Allt skinn förnyades. Backventilerna i pumpen reparerades. En backventil för fläkten monterades i bälgen. Vi noterade att falthörnen egentligen är för ”snålt” tilltagna. Rörelsen i bälgen begränsas pga detta men den är dock tillräcklig. Originalformen på falterna har därför behållits.

Kanal 290 x 220 (liggande) med spärrventil till manualen. Anslutningen till manualens väderlåda förnyades vid återmonteringen.

Med ursprungligt antal tyngder (tegelstenar) har lufttrycket blivit 87 mm VP (vattenpelare). Detta är normalt för en liten orgel från tiden runt år 1890. Likaså har vi ansett att klangen (ansatserna) tycks komma till sin rätt vid detta tryck. Vid lägre tryck blir klangen suddig, vid högre blir ansatserna spottande.

Pedalväderlåda

1350 x 200, klädd med blått papper (original ?). Omfång C-c. Samtliga pipor utkondukerade. Före renovering hade papper limmats över ventiltäckbrädan. Då detta avlägsnades visade det sig att ventiltäckbrädan läckte. En ny skinnpackning och ett nytillverkat extra fäste avlägsnade detta fel.

Manualväderlåda

2650 x 550, diatonisk uppställning. C-sida närmast spelbordet. Registerordning från fasaden: Oktava 4', Gedackt 8', Salicional 8' och Principal 8'.

Kancellväggarna uppvisade mycket stora höjdskillnader i luftkistan. Det syntes tydligt att ventilerna inte hållit tätt under många år.

Luftkistan, den undre delen av väderlådan som innehåller ventilerna, monterades av.

Samtliga kanceller tätades invändigt med lim två gånger. Efter att ha låtit kancellådan torka (genom den genom detta förfarande tillförda fukten) jämnades ventilensätena av och luftkistan kläddes invändigt med nytt papper i samma utförande som det ursprungliga.

Tätning mellan pipstock, slejf och väderlåda har utförts med filtringar, en per hål. Den tidigare tätningen finns kvar, men är inte i ”funktion”. Den utgjordes av enbart skinn i slejfbanorna och grafitbelagda undersidor på stockarna. De otätheter som uppstod var till stor skada för klangen, eftersom piporna blev för svaga och därigenom för låga. Vid tidigare stämmningsarbete har piporna också skadats i stämslitsarna genom detta.

MEKANIK

Justering av mekaniken har utförts. Ett antal (sju) abstrakter (mekanikledning) till pedallådan har nytillverkats. Utslitna lädermuttrar har bytts ut.

PIPVERK

Disposition:

Principal 8' C-f3 (54 toner) C-Ds täckta i trä, E-H öppna i trä.

Gedackt 8' C-f3 (54 toner) C-H täckta i trä.

Salicional 8' c-f3 (42 toner) C-H gemensamma med Gedackt.

Oktava 4' C-f3 (42 toner) C-h i fasad.

Subbas 16' C-c (13 pipor) träpipor, bihängd, registreras med spärrventil.

Nio svårt skadade (icke ljudande) fasadpipor har reparerats. Det övriga pipverket har reparerats vid behov, t.ex. översta oktaven i Oktava 4'. Saknade sidoskäg i de ljudande fasadpiporna har lösts på.

Piporna har stämts i sin ursprungliga tonhöjd som är **430** Hz vid normaltemperatur. Detta är en ovanlig tonhöjd som ligger en halv halvton lägre än normalt.

Piporna i Subbas 16' är av mycket dålig konstruktion. Proppar av trä ”åt fel håll” som gjort att samtliga pipor spruckit i ovandelen. Tätning har skett med skinn på insida. Propparna har fått mjukare filt- och skinnbeläggning.

Det syns tydligt att träpiporna i orgeln har medfört problem. De är i många fall grovt avsågade och har blivit försedda med sidoskäg etc.

Metallpiporna i de lägre oktaverna (till ca 1'-längd) är tillverkade av zink. De är sammanlödda ”kant mot kant”, dvs inte med omlottskarvar (vanligt i t.ex. engelska orglar vid denna tid). Fasadpiporna har erhållit tennbeläggning, troligtvis genom elektrolytiskt förfarande.

Gedackten har invändiga proppar av kork. Labier utskurna direkt ur pipkroppen med bibehållen rund form.

Samtliga övriga metallpipor har formade labier, rund överkant. Tonnampen är stämplade.

Pipverket, speciellt metallpiporna, ger intryck av att ha varit inköpta från piptillverkare.

Vi har inte sett något tecken på att piporna skulle ha varit utbytta någon gång. I så fall är detta eventuellt den första orgeln i Sverige med zinkpipor (?).

ORGELHUS

Bakväggen har tidigare bestått av pärlspont mellan själv orgeln och bälgen. Vid något tillfälle har denna rivits bort, bälgen flyttats något framåt och orgelhuset utvidgats bakåt i stil med det befintliga.

Inga förändringar har under reoveringen skett på orgelhuset. Vissa fyllningar är för tillfället (slutet av oktober) för stora för att passa. De har dock kunnat fästas på plats.

SPELBORD

Spelbord och tangenter har rengjorts. Trädetaljer har polerats. Tre skadade abstrakter i pedalkopplet har bytts ut.

SAMMANFATTNING

En personlig reflektion:

Den här lilla orgel är byggd i en teknisk stil som tycks åtminstone femtio år äldre än vad instrumentet är. Att den skulle bli spelbar tvivlade vi inte på. Däremot hade vi förväntat oss att den musikaliskt skulle bli en aning ”luddig” och färglös i klangen. Det blev inte så.

Om man registrerar Principal 8', Oktava 4' och Subbas 16' samt, naturligtvis, är beredd på att oktavera ner vissa toner i basen, erhålls en alldeles förträfflig koralklang.

Med Gedackt 8' får man en ypperlig flöjtklang.

Salicional 8' är något mera strykande än vanligt. Genom detta är den användbar både ensam och som klangförstärkning till Gedackten.

Det positiva intrycket av klangen förstärks av att det för tillfället inte finns särskilt mycket textilier i kyrkan.

Vi har blivit glatt överraskade. Resultatet gick långt utöver våra förväntningar. Den synnerligen enkla dispositionen är mångsidigt användbar och klangen är varm och fyllig.

Inga inskriptioner eller noteringar som tyder på ett hittills okänt ursprung har hittats i instrumentet.

Vi anser därför att upphovet till detta instrument rätteligen ska tillskrivas G.M.Liljeberg, Karlskrona..

Lund den 27 oktober 2006

A.Mårtenssons Orgelfabrik AB, Lund

Anders Sällström

FOTOBILAGA

2006-09-25 Abstrakter

2006-09-25

LÄNSSTYRELSEN
BLEKINGE LÄN

Antikvarisk slutrapport

2006-12-14

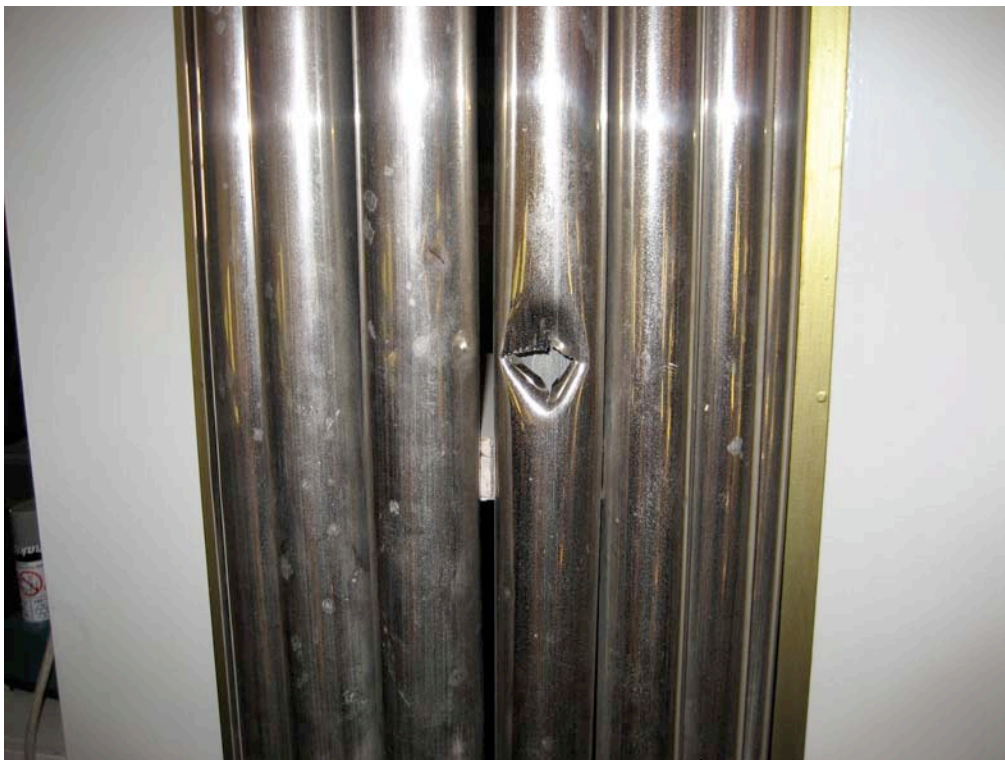
12 (13)

Dnr

434-5490-04

2006-09-25 Spår efter stansjärn i ändträ

2006-09-25 Trasig fasadpipa

LÄNSSTYRELSEN
BLEKINGE LÄN

Antikvarisk slutrapport

13 (13)

2006-12-14

Dnr
434-5490-04

2006-10-26 Renoveringen klar

Renoverad bälg

2006-10-26